

Szusszanásnyi idegenség és otthonosság a plüssnyulak vörösáfonya-szemű reggeleiben

Valahol lennie kellene egy álvalóságnak, egy tükörnek, amibe belépve éppen az órák folynak szét, és Alice Csodaországában az órák visszafelé ütik az éjfélt. A sarokba kuporodva a szétfolyó órákat figyelem, míg a gyomromat mardossa a kívánás... csak még egy falatot, csak még egy falat hazát, vastag paplant, aminek súlya alatt mozdulatlaná válsz, nehéz még lélegzetet is venni. A fojtogató ölelésben mégis benne van a tisztaság és gondoskodás éberen tartó illata, a valahova tartozás és a céltalanság megtalálása. Idegenség és otthonosság a plüssnyulak vörösáfonya-szemű reggeleiben.

Nem értettem én sem, hogy miért keserédes a nevetés, amikor kacagnom kellett volna, hogy egy szokatlan hanglejtés miatt már idegen vagyok. Elhagyva a Skadarliját a Kalemegdan felé ballagtunk, lépteinket visszhangozó utcákon, kicsit turistát játszva, az ismerős Belgrádban ismeretlenként, térképpel. Elveszítve a megszokott útvonalat egy dzsámit kerestünk, közben a vasárnapi templomba járás forgatagában kéregető gyerekeket kerülgetve törtünk utat magunknak a keskeny járdán. Az egyik pravoszláv templom kapujában lassítottunk megfeszített iramunkon. Tovább beszélgetve a tömeg hömpölygő morajlásában láttam a kéregető sötét kis kezeket, a gyerekek igyekezetét, hogy áldást osztogatva szert tegyenek néhány dinárra. Talán van a zsebemben apró, a táskám feneketlen mélyén úgysem találnám a pénztárcám, hogy annak a kedvesen mosolygó maszatosarcúnak adjak valamit. Míg kesztyűs kezemmel próbáltam zsebemből kihálászni a kifli vásárlásakor visszakapott fémpénzt, addig is tovább beszéltem, hangoosan, balkáni temperamentummal és makacssággal. A néhány pillanatos mozdulatsor alatt, míg lefejtettem a kesztyűt a kezemről, így adva szabadságot a kutató ujjaimnak, s a fél mozdulatomig, míg majdnem nyújtottam

a pénzt, addig a lánykát már bátyja visszahúzta a kapu oltalmába, és az idősebbek komolykodó, oktató hangján jegyezte meg: „Hagyjad már! Oni nisu naši!”

A pillanatban benne van a gyomrot összeszorító görcs, a torkot marcolászó akarat, hogy ennél még egy almát, mikor már öklendezel a gondolatok és tétlenség nyelőcső-torlaszában, hát itt van. Csak még egy meg még kettő és három, de ott marad minden, ül a mellkasodon, mint a nehéz tolladonna. Pedig olyan jó tisztaság- és otthonillata van, átölel, s nem vagy egyedül a semmiben. Valakié vagy, de mégis senkié a Kalemegdan macskakövein.

Ők nem a mieink! Elnevettem magam, s az idegenség érzésével, azzal a pimasz, bizsergető érzéssel eltelve folytattam utam, amit csak akkor élvezek, ha abban az országban vagyok ál-idegen, más nyelven beszélő, néha térképet lobogtató turista, ahol születtem. Azzal az érzéssel, ami nyomaszt, mikor leplezni próbálok ál-magabiztossággal, határozott léptekkel és előreszegett fejjel a határainkon túl, hogy nem vagyok a hely szülőtte, hogy talán a nyelv az enyém, de akkor is kitaszít az innen és túl megléte. Idegenként lépkedtem tovább, míg az előző nap még kedélyesen csevegtem a pincérrel, hazai bor után kutatva, azzal foglalatostkodva, hogy átadjak valamit a mi Balkán–Közép–Európa kavardásunkból, amit még fűszerez az orientalizmus tömény cukorszirupja, annak, aki először jár az országban. S most idegen lettem, a másé, nem a miénk, nem az övé, akiről hirtelen nem is tudom, hogy minek tartja magát, de megvan a valakihez tartozás élménye a szigorú szemeiben. S én? Akkor, én kié vagyok? Egyáltalán tartozom-e valahova, vagy csak egy olyan kozmopolita vagyok, aki hirdeti, hogy született valahol, élt máshol, de a hazája mindenhol van, de valójában sehol nincs. A választott haza.

Kicsit keserűen kacagtam fel, ekkor tudatosítva magamban, hogy hiába bújok a szavak, a beszélt nyelvek mögé, hirdetve az eszmét, hogy nem a hely határozza meg az otthont, ahova születéssel, hanem az, ahol éppen jól érzed magad, ahol a lelked úgy tudod az ablakba tenni, hogy annak ne hiányozzon a világ, amiben felnőtél.

Othonnak, hazának neveztem minden helyet, ahol jártam, és boldog voltam, ahol nem érdekelt az, hogy nem értem a beszélt nyelvet, ahol az első szó, amit megtanultam, az volt, hogy köszönöm. Gyorsan ál-asszimilálódtam, majd el is feledtem a felvett pózokat, miután elhagytam az országot és hazajöttem. Haza-idegennek érezni magam ott, ahol születtem, felnőttem s élek, abban az országban, amelynek nyelvét bírom, használom a nap minden pillanatában a reggeli kávémtól kezdve a bolti

cukorig. Mikor nem bújnék a napszemüvegem mögé, magyarul, szerbül vagy angolul beszélve, hogy otthon érezzem magam valahol.

Otthon, szoba és a négy fal fehér káoszának tisztasága. Piszkos kezeimet friss fürdőköpenyembe törölöm, meggylévéres ujjmozdulatai a fehér plüssön. Hófehérke tízparancsolata, meggy, fehér és a kávé sötétfeketéje. Tíz perce sem tettem le Bret Easton Ellis *Less Than Zero* című regényét. Kávé. Talán az rendezi a gondolataimat. Hova is mehetnék, oldalak lapozgatása, bennszakadt lélegzetek és várakozások. Még mindig Olaszországban járnék, csak futnék messze, nem is törődve azzal, hogy hol állok meg. A frissen főzött kávé még kotyog és sistereg a kávéfőzőben, alatta vörösen izzik a kerámialap, s a kiömlő kávé gömbölyű labdacsockként gurul szerteszét.

Az első kortyok előtt azonban, még majdnem félálomban, a felfedezés öröme és a meg nem valósuló félmosoly, mikor rábukkantam Oliviero Toscani egy újabb fotósorozatára. Kampány-, illetve reklámfotók, de egyben valamilyen bizarr művészetnek a hírnökei, hisz céljuk, hogy előbb felrázzanak, majd gondolkodásra késztessenek. Gondolatok, amik megzavartak, a meggylevés félálomból visszahoztak a fekete valóságba, tisztaság helyett zavar és csönd. Megint megcsinálta – mondtam ki félhangosan, amikor a hirtelen felébredés/ráébredés pillanatában egy lemeztelenített női muffal talákoztam. Különböző színekben és formákban pompázó szeméremdombok sorakoztak, talán egy olasz cipőmárkát népszerűsítve. Sokkoló. Talán nem is annyira a témaválasztás, mint az, hogy nem érzem a tartalmat a képek mögött. De kell, s akarom... semmi ítélet, csak kikekerekedő halszemek.

Mindig is kedveltem Oliviero Toscani munkáját, a Benettonnak készített kampányfotókat, amelyek általában a dilemmákra, önös félelmekre, elfelejtett kérdésekre és elhallgatott válaszokra, néha botrányokat kavarró tényekre fektették a hangsúlyt, így adva hangot, publicitást az eseményeknek, és mellesleg népszerűsítve a termék védjegyét. Három emberi szív egymás mellett s az aláírás: „fehér, fekete, sárga”. A fehér csecsemőt szoptató fekete nő, fekete bárány a fehér farkassal, vagy csak egy-egy megbilincselte kéz. Fehér-sárga-fekete. Óriásplakáton egy újszülött, akit még vérezen, nyálkával borítva, köldökzsinórjának elvágása előtt mutatnak fel, vagy az apja ölében fekvő haldokló viaszfehér arca, vagy az a csont-bőr lány, aki az anorexia ellen pózol. Egyenes üzenetek, akárcsak néhány éve a farkasszemet néző tibeti szerzetes és kínai katona, a Szabad Tibet dőbenetes jelképe.

Lemeztelenítem tudatom, kilépek fehér köntösömből, a meggylével mocskolt valóságból és kávéscsészembe s magamba nézek: meddig mehet el a művész, a művészet, hogy ne lépjen a haszonelvűség vissza-visszatérő kliséjébe? A mezítelenség, álmatlanság és tizenkét kitárulkozás, ahogy eladják névtelen másságuk. Klisé? S most Toscani, aki korábban a halál olyan arcát mutatta, amit csak egy halálraítélt szemében láthatsz, a rettetet, amely szájalmat ébreszt és gondolkodásra készítet, hogy vajon jogos-e bárkit is ilyen módon kiszolgáltatni. Vagy az előbb olvasott Bret Easton Ellis, akit kész voltam önkényességgel vádolni, mert a tizenévesek önpusztító, néha értelmetlenül kegyetlen világáról ír, amit jobb lenne elhallgatni. Csöndben várok, hátha történik valami, hátha becsukom a magazint, s elfeledem ezt is, mint azokat a rossz történeteket, amelyeket kitöröl az emlékezet, hogy ne fájjon annyira. Akkor még mindig B. E. Ellis, Toscani és a köntös nélküli mezítelenségem. Tizenhárom női öl. Tizenkettő meg még egy.

Vajon tényleg jobb lenne hallgatni és elhallgatni... s még mindig a kérdés ismétlése: De valóban jobb lenne-e? Maradjunk-e inkább az önkifejezés azon eszközeinél, amelyek a retusált ál-valóságot mutatják csupán, a véraláfutások festékekkel elfedett nyomait, az idillit és az ügyesen eltakart tényeket? A reklámnál, amely provokál s elad?

Eladom magam, a lelkem egy részét papírra majzolom, pénzzé teszem, majd zsemlemorzsaiba forgatom, és égetett meggyekváros csirizzel fogom össze, hogy ne hulljon darabjaira. Villa-halál. Egy mozdulattal torkát vágom, a gombócok zsemlemorzsa-cukros kabátkája alatt a burgonyás tészta és gyomrocskájukból bugyog a feketeség... édes vallomás a valóságról, cukorral és anélkül. Érdektelen művészet, ösztönös vágjak.

Meddig mehet el egy művész? Tompított valóságot kell-e kreálnia, adni egy háttértörténetet, amibe beleilleszthető a mezítelenség, a vállalt önzés? Esetleg nyersen tálalja fel a lelket, csak néhány utalással: fekete-fehér-sárga? Netán a valóság torzított képét adja, mint néha B. E. Ellis? Léptek, lépek, s csak a fejet látom, ahogy az arcomba mered, érzem leheletét, tele az édes-keserű érzéssel, hogy már csak a meleg víz hiányzik, kicsi ke kanálammal magamévá teszem az édes pillanatot, figyelek magamba, már nincs erőm, most tükör, mozaikokból rakom össze magam, keresem két szemem, a tegnap ráncait a mai valóságban, hallgatva a zümmögő hangfoszlányokat mögöttem.

Vagy tényleg elég az is, ha csak úgy egymás mellé teszünk tizenkét muffot?

Újra csak a tükörben sem vállalt mezítelenségem s identitásom elvesztése a tükörképem nélkül, a nem vállalt hús és haj gyűrődése a derekamon,

combjaim teltsége s a félelem a torzítatlan valóságtól. Az egyetlen biztonság a mellkasomra nehezedő tollal töltött dunna.

Identitásunk és nemzetiségtudatunk transzformációja és elvesztése nélkül el lehet-e hagyni otthonunk, majd a választottból újra visszatérni a születésünktől elrendeltetett hazába. Talán még az első generáció megtehetné, hogy torzulások nélkül legyen az, aki volt. De hol van már a második, harmadik generáció tiszta vére? Kozmopolitásunk egyenes leképezése, hogy Kanadában olasznak érezheted magad, de Olaszországban már kanadai vagy. Európában ázsiai, amerikai, afrikai, de hazatérve fájdalmasan európai.

Elhagytam otthonom, kiléptem testemből, és kívülről szemlélem tökéletlenségem. Nincs tovább, elmaradtak a döntések, sietségem az érvényesülés felé csak megvalósíthatlan törekvés maradt, értelmetlen valóság. A reggelek magenta-türkize már csak emlék, nem terem több meggy a letört ágakon, s értelmetlen lenne a várakozás. Tükörvalóságom csodaországi Alice-gyermeke a gombócok gyomrában növekszik, s a villa egyetlen suhintással nyakát szegi. Elzárva a lélegzet útját, eszméletvesztésig...

Dönteni kellene, vagy csak sodródni?

Önzésünk választotta utak – teret sem hagyva annak, hogy kikristályosodjon bennünk az, ami valójában a tudat és eszmélet egy adott szintjén már csak külső meghatározó. Besorolás, hogy a repülőtérén melyik oszlopba kell állni, hogy a határon elveszik-e és lepecsételik-e az útlevelet vagy sem. Megerősítés, ha kimondatik, hogy az vagy hivatalosan is, aminek érzed és vallod magad.

A bizonytalanság növelése, hogy papír nincs az „éppen most” állapotról, amikor idegennek érzem magam. Olyannak, aki nem a miénk, de az övék sem, aki minden idegszálával arra hangolódott, hogy tartozzon valahova: a hazához, ahol született, a hazához, amit választott, vagy csak ahhoz a világhoz, ahol otthon érzi magát.

Köntösöm otthon-melege, választott világ...

